

PROGRAMSKI MODEL DELOVANJA ETNOLOGA KONSERVATORJA

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izvleček: Prispevek predstavlja sklepi del magistrske naloge Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine, ki jo je avtorica zagovarjala leta 2007 na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani pod mentorstvom izrednega profesorja dr. Vita Hazlerja. V sklepu je v šestih točkah kot stalni, ciklični in vzajemni proces, ki obsega ključna strokovna opravila od temeljnih do aplikativnih, podrobneje razdelan programski model delovanja etnologa konservatorja.

Gljučne besede: etnologija, konservatorstvo, etnolog konservator, kulturna dediščina, celostno ohranjanje, modeli delovanja, strokovne naloge, varstvena zakonodaja

Abstract: The article is based on the final part of the author's M.A. thesis titled *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine* (Ethnology and Protection of Natural and Cultural Heritage) defended in 2007 at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the University of Ljubljana Faculty of Arts; the thesis advisor was Professor Vito Hazler. The Conclusion elaborates in six points on the *work model for ethnologists conservators*. They represent a constant, cyclical, and mutual process that includes key technical, both basic as well as applicative, tasks.

Key Words: ethnology, conservation, ethnologist conservator, cultural heritage, integral conservation, professional tasks, heritage legislation

Uvod

V tezi sem izpostavila, da etnologija kot veda, ki preučuje kulturo in način življenja, tako s teoretičnega, posredno pa tudi s praktičnega vidika še ni dovolj jasno in ustrezno umeščena v varstveno dejavnost. K omenjenemu stališču so me še posebno usmerile spremenjene družbene razmere z novo ustavno vlogo lastnine, razvoj etnologije, nove naloge varstvene dejavnosti s poudarkom na celostnem ohranjanju in novi pomeni kulturne dediščine.

Navedene novosti oziroma spremembe zahtevajo kritično analizo in umestitev vloge etnologije v varstveni dejavnosti in še posebno pri celostnem ohranjanju kulturne dediščine, nadgradnjo pri načrtovanju trajnostnega razvoja z obravnavo vseh vidikov kulturnega življenja, kulturnih pojavov ter prostorskega planiranja.

V nalogi podrobneje predstavljam ne dovolj ustrezno izkoriščeno vlogo etnologov konservatorjev glede na sodobne metodološke etnološke in varstvene usmeritve in domačo ter tujo varstveno zakonodajo. Razložim tudi potrebo po opredelitvi njihovih dodatnih strokovnih zadolžitvev in vsebinske strategije v prihodnosti.

Ugotavljam, da odsotnost kompleksnih etnoloških raziskav in sintez na podlagi celovitega vrednotenja ter njihovega tvornega vključevanja na vse ravni varstvenih postopkov v prostorsko in razvojno načrtovanje posledično vodi v ogroženost regionalnih in lokalnih identitet, ki so predmet varstvenih prizadevanj. To dejstvo bi morali prepoznati kot svojo priložnost in z ustreznimi odgovori *kje, zakaj* (argumentirano) in *kako* naj varujemo posamezno kulturno prvino (*kaj*) izkoristiti povečan interes za kulturno identiteto s strani ljudi.

Namen naloge je bil predstaviti bistvo dela etnologov konservatorjev, ki je v prepoznavanju, vrednotenju in skozi različne postopke ter naloge v ohranjanju raznolikosti izbranih kulturnih pojavov v vsej njihovi širini – vključno z naravnimi

vrednotami kot kulturnimi prvinami – in ne samo grajenega okolja.

Vsebinsko je jedro naloge po Uvodu razdeljeno na štiri sklope: Etnološka veda po drugi svetovni vojni, Razvoj varstvenega koncepta v svetu in pri nas, Vloga etnologa konservatorja v varstveni dejavnosti, Etnolog konservator in kompleksne interdisciplinarne naloge. Vsak sklop je razvojno prikazan za obdobje po drugi svetovni vojni, le prvi že od nastanka vede. Sledijo aktualne predstavitve s problematiko in z mogočimi prihodnjimi rešitvami, tako strokovno kot organizacijsko. Prvi dve poglavji sta umeščeni tudi v strokovni mednarodni okvir.

V Sklepu sem se po povzetku predhodnih poglavij osredotočila na oblikovanje in interpretacijo *programskega modela delovanja etnologa konservatorja* kot nepretrganega, cikličnega in vzajemnega delovnega procesa. Model pomeni optimizacijo strokovnih postopkov za izvedbo uspešnega trajnostnega ohranjanja kulturne in naravne dediščine ter kulturnih pojavov. Zaradi lažjega in enoznačnega razumevanja naloge je na koncu dodan izbor varstvenih izrazov za področje nepremične kulturne dediščine. Pričujoči prispevek zaradi omejenega obsega¹ vsebuje le omenjeni *programski model delovanja etnologa konservatorja*.

Programski model delovanja etnologa konservatorja

Programski model delovanja etnologa konservatorja kot stalni, ciklični proces obsega pretežno že izvajana ključna temeljna in aplikativna strokovna opravila. Zaradi optimizacije obstoječih in pritegnitve (delno) novih vsebin in povezav so naloge pisane v pogojniku:

¹ Temu ustrezno je okleščen tudi seznam virov in literature, med katerimi so navedeni tudi tehtnejši prispevki, ki obravnavajo posamezna poglavja iz magistrske naloge.

1. Izvedba *kompleksnih raziskovalnih nalog* kulturnega in naravnega okolja (tipa »rajonizacije«), ki so etnologom v preteklosti posredovale nepričakovane in premalo upoštevane rezultate, kot na primer pri njihovi nadgradnji za različne potrebe drugih dejavnosti.
2. Na podlagi izsledkov opravljenih raziskav izvedba *enotnega vrednotenja vseh kulturnih pojavov*.
3. *Aplikacija rezultatov* v vse nadaljnje strokovne postopke.
4. Sodelovanje pri *celostnem ohranjanju dediščine*.
5. *Neprekinjeno sodelovanje ljudi* pri vseh strokovnih postopkih (lastniki, upravljavci, načrtovalci, upravne službe, nevladne organizacije, ...).
6. *Popularizacija in izobraževanje* o sami varstveni dejavnosti in dediščini tako za strokovno kot laično javnost.

I. Kompleksne raziskovalne naloge

»rajonizacijskega« tipa² še posebno zaradi primerljivosti in dela na podlagi genetično-strukturalne metode omogočajo preučitev razmerja, vloge posamezne kulturne prvine (snovne, nesnovne) in celotne kulturne strukture izbranega območja (praviloma občine).

Poudarjam mnogostransko vzročno-posledično razlago nastanka, obstoja in spreminjanja vseh kulturnih pojavov na podlagi prostorske, časovne in družbene določenosti. Ne glede na dosedanjo topografsko prakso bi se moralo raziskovalno delo bolj spuščati v podrobnosti in v kar največji meri izrabljati možnosti interpretacije, ne samo pri odnosu do tradicije in novosti, temveč pri vseh družbeno odmevnih kulturnih pojavih.

Na podlagi kompleksne raziskave bi bila pridobljena evidenca vseh kulturnih prvin – od nepremičnih, premičnih, nesnovnih do aktualnih in vseh drugih kulturnih pojavov na obravnavanem območju – podlaga za njihovo nadaljnje vrednotenje.

II. Enotno vrednotenje vseh kulturnih pojavov:

Teža raziskave je usmerjena v analizo pomenov in opredelitve vrednosti (tako pozitivnih kot negativnih) za tamkajšnje prebivalce in različne stroke. Na podlagi že omenjenega univerzalnega sistema vrednotenja,³ ki se ga lahko smiselno dopolnjuje, obravnavamo vse kulturne prvine.⁴

Kulturne vrednosti, ki so povezane z dediščino in odnosom današnjih opazovalcev do njih, imajo praviloma subjektivni značaj (to pomeni, da so odvisne od interpretacij, ki odsevajo naš čas). Ocene bodo na primer določile stopnjo splošnega interesa za stavbo s pripadajočo okolico, interpretacijo njenih dejanskih kulturnih značilnosti (snovnih in vsebinskih) ter razvoj vzdrževalnih ukrepov. Cilj razvrščanja v kategorije

(kulturne, družbenoekonomske, ipd.) je le pomoč pri prepoznavanju različnih tipov vrednosti in razumevanju njihovega odnosa do dediščine z vsemi povezavami.

Vse kulturne pojave vrednotimo interdisciplinarno, etnologi naj prispevajo svoj delež pri vseh vrednostih, ne samo pri *identitetnih, funkcionalnih, izobraževalnih in družbenih*, ki bi jih jim na prvi pogled prisojali. Tako naj na primer pri *ekonomskih* tolmačijo dodatne pomene ugotovljenih snovnih in nesnovnih vsebin za najugodnejšo izrabo kulturne prvine.

V tabeli (str. 20) so predstavljeni poglavitni poudarki s primerjavo meril avtorjev, ki so se pri nas bolj poglobljeno ukvarjali z vrednotenjem nepremične dediščine.

Cilj vrednotenja na obravnavanem območju sta prepoznavanje in kritična interpretacija ugotovljenih negativnih ter pozitivnih pomenov z argumentacijo vrednosti (*kaj, zakaj, kje* in posledično *kako* varujemo) s strani obravnavanega družbenega okolja, posameznikov in strok.

Ob primerjavi z drugimi ovrednotenimi kulturnimi prvina- mi v regiji oziroma državi sledi vzpostavitev hierarhije vrednosti posamezne prvine glede na vse druge, kar omogoča najustrenejšo prezentacijsko strukturo z opredelitvijo varstvenih režimov⁵ in najobjektivnejšo sliko pojavnosti vseh kulturnih pojavov na obravnavanem območju.

Navedeni rezultati pogojujejo izvedbo nadaljnjih varstvenih postopkov, kot so vpis v Register nepremične kulturne dediščine in razglasitev za spomenik lokalnega ali državnega pomena. Že pri omenjenih strokovnih postopkih so zaželeni odprtost in javnost delovanja strokovne službe, zlasti pa preverjanje strokovnih odločitev na ravni komisij.

III. Aplikacija rezultatov v vse strokovne postopke:⁶

- Vpis enote dediščine v Register nepremične kulturne dediščine z nedvoumno argumentacijo *kaj, zakaj,*⁷ *kako* in *kje* varujemo obravnavano enoto dediščine.
- *Razglasitev* višje hierarhično ovrednotene enote dediščine za kulturni spomenik glede na prostorsko odmevnost (državni, lokalni pomen).
- *Konservatorski načrt*⁸ podrobneje opredeli uresničevanje kulturnovarstvenih pogojev, preveri pomen stavbe ali območja za stroko, lastnike, uporabnike, ipd. Razkriti mora zakonitosti kontinuitete razvoja v razmerju človek – način življenja – stavba ali območje. Obsega podrobnejše

5 Kot npr. varovanje *in situ*, prenos, dokumentarno varstvo.

6 Med bistvenimi pogoji za uspešno strokovno delo je nedvoumna razmejitve pristojnosti med vsemi institucijami, ki so kakorkoli povezane z varstvom. Prav tako bi morali vsi odločujoči prepoznati načela »skupnega varstva«, ki temelji na naslednjem: »Kulturna in naravna dediščina oblikujeta človekovo okolje; za njuno *skupno varstvo* morajo biti izpeljane kombinirane aktivnosti v kontekstu mednarodnega ekološkega pristopa k prostorskemu upravljanju. Bistvena je koordinacija politik dediščinskega ohranjanja in prostorskega planiranja.« Council of Europe, *European cultural heritage (Volume I) – Intergovernmental co-operation: collected texts* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2002), 45.

7 Predstaviti nedvoumne argumente na podlagi vrednotenja, če se le da na način, kaj se lahko naredi in ne česa se ne sme narediti.

8 Namesto dosedanjega konservatorskega programa ga uvaja novi varstveni zakon.

2 Več o splošni shemi rajonizacije, ki naj bi omogočila pregled temeljnih sestavin načina življenja, obenem pa zahtevala strnitev podatkov, medsebojno primerljivost posamičnih del in končno sintezo, glej Mihaela Hudec, Uvodna pojasnila k bibliografiji. V: Janez Bogataj (ur.), *Poročilo* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992; ETSEO: 20. stoletje), 24.

3 Širše predstavljeno v poglavju *Vloga etnologa konservatorja v varstveni dejavnosti*.

4 Novi varstveni zakon vzpostavlja enotni register za nepremično, premično in živo dediščino, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo.

<i>I. Kulturne vrednosti</i>	<i>Hazler⁹</i>	<i>Pirkovič¹⁰</i>	<i>Koželj¹¹</i>
<i>Identitetne: temelječe na prepoznavanju pomena čustvenih vezi družbe do pojava.</i>			
<i>Relativne umetniške ali tehnične vrednosti: temelječe na raziskavah pomena oblikovanja in tehničnih, strukturnih, funkcionalnih zasnov ter izvedbe v različnih časovnih obdobjih.</i>	<i>likovno-estetsko</i>		
<i>Vrednost redkosti: temelječe na statistiki razmerja enote do preostalih enakega tipa, stila, ustvarjalca, obdobja, območja ali medsebojne kombinacije.</i>	<i>gradbeno-razvojno, zgodovinsko-časovno, geografsko ali prostorsko</i>	<i>tipološko, avtorsko-razvojno</i>	<i>avtorsko, tipološko, razvojno</i>
<i>II. Sodobne družbenoekonomske vrednosti</i>			
<i>Ekonomske vrednosti: pojavnost kulturne prvine kot ekonomske kategorije.</i>			
<i>Funkcionalne vrednosti: ustreznosti rabe (prvotne, nepretrgane, nove).</i>			
<i>Izobraževalne vrednosti: zmožnost vključitve v turistične in izobraževalne vsebine.</i>			
<i>Družbene vrednosti: Pojavnost v tradicionalnih in sodobnih aktivnostih v skupnosti ter pri vzpostavitvi družbene in kulturne identitete. Družbene in profesionalne determiniranosti ustvarjalcev, lastnikov, uporabnikov ter namembnosti in vsebin pojava.¹²</i>	<i>etnološko-socialno</i>		<i>kulturno-civilizacijsko</i>
<i>Politične vrednosti: povezanost s specifičnimi dogodki v preteklosti obravnavane regije ali države.</i>		<i>Zgodovinsko-pričevalno</i>	<i>Zgodovinsko-pričevalno</i>

ovrednotenje dediščinskih lastnosti in analizo, kako so posamezne vrednosti in njihovi nosilci ranljivi oziroma občutljivi za predvidene spremembe (nameranih del, sprememb rabe, ipd.). Opredeliti mora tudi ravnanje in konkretne ukrepe za izvedbo del ter nadaljnjo rabo.

- Izdelava *Strokovnih zasnov varstva in kulturnih pojavov*¹³ na ravni občine. Predlagam njihovo pripravo na dveh ravneh: na splošni ravni s *SWOT*¹⁴ analizo dediščine; na ravni posamične enote dediščine oziroma kulturnega pojava s predstavitvijo drugih kulturnih pojavov.
- Splošni del *Strokovnih zasnov varstva* (ugotovitve SWOT analize dopolnjene z bolj splošnimi podatki – *kaj, zakaj in kje* varujemo) bi morali za potrebe *prostorskega načrtovanja* uporabiti za strateško raven. Konkretnije usmerjevalne podatke (s poudarkom predvsem *kako*) pa bi morali nameniti za izvedbeno raven. Predlagam pripravo »pogo-

jev« in »soglasij« le za razglašene kulturne spomenike, saj naj bi usmeritve za posege vsebovali že *prostorski izvedbeni pogoji*.¹⁵

- Za potrebe *regionalnega razvoja* bi morali *Strokovne zasnove varstva* uskladiti s preostalo kulturno dejavnostjo institucij, nevladnih organizacij in posameznikov. Povezovanje na področju kulture na regionalni in lokalni ravni bi moralo obsegati strokovne usmeritve za vključevanje kulturnih prvin, izhajajoč iz potreb in želja ljudi in ob stalnem sodelovanju drugih resorjev ter raziskav.¹⁶ Strokovno delo bi moralo potekati neprekinjeno s stalnim nadgrajevanjem obstoječih gradiv z novimi raziskavami etnologov, ki bi jih morali spodbujati in usklajevati oddelki za kulturo (na občinski ravni) in regionalne razvojne agencije (na regionalni ravni).
- Za *varovana območja* tako s strani ohranjanja narave kakor varstva kulturne dediščine bi moral potek vključevanja celotne kulturne dejavnosti v postopke varovanja in razvoja potekati enako kot pri postopkih regionalnega razvoja. Opozarjam na potrebo po prvenstveni kompleksni raziskavi in posledično izvedbi vseh drugih strokovnih postopkov, potrebnih za zavarovanje območja. Vztrajam

9 Vito Hazler, *Podreti ali obnoviti? Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega ksnervatorstva na Slovenskem* (Ljubljana: Rokus, 1999) 162–182.

10 Jelka Pirkovič, Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji. *Vestnik* 11 (1993), 117–125.

11 Zvezdana Koželj, Vrednotenje Tavčarjevega dvorca. *Varstvo spomenikov* 33 (1991), 105–110.

12 Dodatno pojasnilo dodala avtorica prispevka.

13 Na podlagi kompleksne raziskave, vrednotenja in interpretacij. Novi varstveni zakon je *Strokovne zasnove* ... tudi vsebinsko preimenoval v *Prikaz vrednotenja dediščine v prostoru*.

14 Prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti.

15 Vzpostavlja jih novi prostorski zakon.

16 Možne razvojne potenciale bi morali načrtovalcem predstaviti v obliki kontinuitetnih, identitetnih ali inovativnih variant. Janez Bogataj, *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem* (Ljubljana: Prešernova družba, 1992), 44–45.

na nedvoumni opredelitvi *kaj, zakaj, kje* in *kako* varujemo kulturne prvine in ne samo naravne vrednote, kakor tudi na prikazu odnosa ljudi do tamkajšnje narave kot kulturnega pojava nasploh.

- Za potrebe *konservatorskega načrta za prenovo*¹⁷ bi morali etnologi nadgraditi predvsem kompleksne raziskave in izdelane *Strokovne zasnove varstva* vsaj z raziskavami odnosa prebivalcev do naselja in stavb, razvoja konkretnih oblik življenja v stavbah in okoljih ter skupaj s prebivalci in z drugimi institucijami poiskati možnosti za najugodnejšo izvedbo prenove.
- Za *načrt upravljanja* bi morali posredovati pregled kulturnih pojavov iz *Strokovnih zasnov varstva*. Varstveni podatki bi se uskladili z interesi sodelujočih dejavnosti na območju, vizijo varstva in razvoja, s strateškimi in izvedbenimi načrti upravljanja, z načrtom dejavnosti in načrtom njegovega spremljanja. Za »spomeniška« območja, ki se prekrivajo z naravovarstvenimi, bi morali pripraviti načrt upravljanja ob sodelovanju obeh strokovnih služb. Etnolog bi moral sodelovati pri vseh fazah njegove priprave, izvedbe in spremljanja.

IV. Zaradi (obveznega, še ne izvajanega) celostnega ohranjanja dediščine,

bi morali etnologi v prihodnje sodelovati pri vseh njegovih fazah in postopkih, tako v *operativnem smislu* z vsemi dejavniki celostnega ohranjanja kot v *strokovnem smislu* z vsakokratnim modelom neposredne zaščite objekta/območja.

Celostno ohranjanje obravnavamo kot smiselno porazdelitev nalog ohranjanja dediščine na različne državne organe in lokalne skupnosti (ne samo na varstveno stroko) ter na medsebojno sodelovanje. Državljeni – lastniki dediščine in drugi zainteresirani (društva, združenja, nevladne organizacije) so pomemben in enakopraven soudeleženec pri sprejemanju odločitev na vseh ravneh odločanja.

Ker opisane postopke prepoznavam prvenstveno kot interpretacijsko-argumentacijsko-usklajevalne, bi lahko etnolog (ne samo kot konservator v ožjem, strokovnem smislu) glede načrtovanja in izvedbe ustreznih obnovitvenih posegov, ki vodijo k izboljšanju življenja, med vsemi sodelujočimi dejavniki sodeloval predvsem kot komunikolog oziroma mediator. Po drugi strani pa bi bil glede vseh ukrepov, ki vodijo k zavarovanju, ohranjanju in skupnemu uživanju dediščine, za vse prizadete in preostalo družbo popularizator oziroma interpretator. Nenazadnje naj bi pri trženju dediščine in mreženju dediščinskih potencialov (na primer pri dediščinskih grozdih) deloval tudi kot menager.

17 Procesi *prenove naselij* predstavljajo sklop različnih ukrepov z gospodarskega, družbenega in s kulturnega področja, s pomočjo katerih se ob ustreznem prostorskem načrtovanju zagotovita ohranitev in oživljanje dediščine.

V. Neprekinjena prisotnost lastnikov in javnosti¹⁸ pri vseh varstvenih postopkih:

Nedvoumna argumentacija in interpretacija varstvenih gradiv je zaradi njihove odločujoče vloge v vseh varstvenih postopkih pomembna tako za lastnike same kot tudi za politike, lastnike in nevladne organizacije. Etnologi konservatorji moramo pri načrtovanju in izvedbi vseh strokovnih postopkov kakor tudi pri spremljanju stanja kulturnih pojavov sodelovati še posebno z lastniki, s stanovalci in z upravljavci, po potrebi pa še z načrtovalci, upravnimi službami in nevladnimi organizacijami, ki so sodelavci varstvene dejavnosti in korektorji kulturne politike.

Le pravočasna vključitev lastnikov in uporabnikov lahko razreši marsikatero poznejšo konfliktno situacijo; le tako bodo razumeli in sprejeli kulturno prvino kot vrednost in skupaj z varstveno službo oblikovali vizijo ohranitve. Ni pomemben samo pravni akt zavarovanja, še pomembnejše je zavedanje o vrednosti kulturnega pojava, saj dediščino v prvi vrsti ohranjamo prav za lastnike, stanovalce, lokalno skupnost, šele posredno za občudovalce, turiste, ipd.

Odprtost do lastniških in lokalnih pobud tako pri posameznih obnovitvenih posegih kot na primer pri oblikovanju grozdov za trženje dediščine, bi morali obravnavati kot temeljni strokovni izziv. Stremeti bi morali za tem, da bi bilo naše delo posledica pobud in želja lastnikov in lokalnega prebivalstva, ne pa nasprotno, kot se dogaja v večini primerov.

VI. Popularizacija in izobraževanje naj bi s pomočjo najrazličnejših medijev potekala na naslednjih vsebinah:

- same varstvene dejavnosti (poslanstva, varstvenih postopkov, ipd.);
- kulturne raznolikosti in najrazličnejših pomenov dediščine (starih,¹⁹ novih²⁰);
- konkretnih primerov (predvsem dobrih rešitev) doma in po svetu;
- posredovanja podatkov o ogroženih enotah dediščine in njeni morebitni prodaji, tako za
- strokovno kot laično javnost.

Popularizacija je izjemnega pomena, še posebno v času in sistemu, ki ne omogoča dovolj instrumentov (npr. finančnih, fiskalnih), da bi bila dediščina lastnikom poleg kulturne tudi ekonomska kakovost in vrednost. Šele izdatno zavedanje o vrednostih dediščine na podlagi ustreznega načrtovanja lastnika z vsemi sodelujočimi institucijami omogoča njeno popolno in resnično varovanje.

18 Nujnost, pogojena s postmoderno kritiko načina vsiljevanja resničnosti domačinom s strani etnologov, ki se razlikuje od tiste, ki jo prepoznavajo sami. Drugače povedano: pogosto so interpretacije raziskav in pomenov ljudem neustrezno in nedvoumno predstavljene, saj bi morali biti ti s temi vsebinami vsekakor seznanjeni. Omenjena odsotnost praviloma vodi do pogostih nerazumevanj in konfliktov med konservatorji in lastniki varovanih stavb. V omenjene postopke usmerjajo tudi strokovna etika in mednarodni varstveni dokumenti.

19 Kulturni, ekonomski, družbeni, prostorski.

20 Politični, družbeno-prostorskopovezovalni, razvojni v najširšem smislu.

Če povzamem, *programski model delovanja etnologa konservatorja* ni nikakršna novost, temveč le drugače poudarja, povezuje ali na novo osvetljuje strokovne naloge, vse z namenom vzpostavitve aktualnejših, optimalnejših in kakovostnejših strokovnih postopkov etnologov konservatorjev.

Če sklenem predstavljeno, bi morale kompleksne raziskave, vrednotenje, vključevanje dobljenih rezultatov v vse varstvene postopke in popularizacija ob stalnem sodelovanju ljudi potekati neprekinjeno, vzajemno in ciklično. To pomeni, da bi lahko prišli po prvem »krogu« navedenih strokovnih postopkov ob izdatni popularizaciji in izobraževanju, ki bi omogočila spremenjeno zavedanje o kulturnih prvinah, do novih raziskovalnih rezultatov in pomenov, ki bi jih (lahko) že drugače ovrednotili. Iz povedanega sledi, da bi morali znova revidirati strokovne postopke in izobraževalne vsebine, kar bi pomenilo ponovno izoblikovanje nove, višje kakovosti.

Trajno, vzajemno in ciklično strokovno delovanje etnologov konservatorjev bi omogočilo kar najbolj objektivno umestitev kulturnih pojavov in kulture nasploh v celostno ohranjanje dediščine in kulturnih pojavov s ciljem ohranitve njihove raznolikosti.

Viri in literatura

- BOGATAJ, Janez: *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Rokus, 1992, 44–45.
- BERCE BRATKO, Branka: *Etnološki vidik v urbanističnem in prostorskem planiranju*. Ljubljana: 1985 [Magistrska naloga na Oddelku za etnologijo FF].
- CEVC Tone, Peter Fister, Ivan Sedej in Fanči Šarf: Stavbarstvo in stanovanjska oprema. V: Slavko Kremenšek in Vilko Novak (ur.), *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, 1976 (Vprašalnice; V), 25–110.
- CLARK Kate: From regulation to participation: cultural heritage, sustainable development and citizenship. *Forward Planning: The Function of Cultural Heritage in a changing Europe*. Council of Europe, <http://www.coe.int/>, 17. 2. 2006.
- COUNCIL OF EUROPE: *European cultural heritage (Volume I) – International co-operation: collected texts*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2002.
- COUNCIL OF EUROPE: *Draft Framework Convention of the Council of Europe on the value of cultural heritage for society and its Explanatory Report*. Faro: 2005, <http://www.wcd.coe.int/>, 25. 10. 2005.
- FEILDEN, Bernard M. in Jukka Jokilehto: *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM, 1993.
- HAZLER, Vito: Predlog standardov za delo etnologov v spomeniškem varstvu. *Etnolog* 8, 1998, 77–104.
- HAZLER, Vito: *Podreti ali obnoviti? Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega konservatorstva na Slovenskem*. Ljubljana: Rokus, 1999.
- HUDELJA, Mihaela: Uvodna pojasnila k bibliografiji. V: Janez Bogataj (ur.), *Poročilo (ETSEO – 20. stoletje)*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1992, 8–24.
- JOKILEHTO, Jukka: *A History of Architectural Conservation*. Oxford: Elsevier, 2005.
- KEARNEY, Michael: *Changing Fields of Anthropology: From Local to Global*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2004.
- KOŽELJ, Zvezdana: Uvod v etnološko konservatorstvo. V: Tatjana Dolžan (ur.), *Etnološko konservatorstvo I*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo FF, 1990, 1–28. [tipkopis]
- KOŽELJ, Zvezdana: Vrednotenje kulturnega pomena Tavčarjevega dvorca na Visokem v Poljanski dolini. *Varstvo spomenikov* 33, 1991, 105–110.
- KOŽELJ DELAK, Zvezda: Kulturna dediščina in turizem. V: Mateja Faletič in Bisera Djutovič (ur.), *Stanje in perspektive razvoja turizma v gozdnem prostoru*. Ljubljana: Državni svet, 2006 (Turistična misel; 18), 112–123.
- KOŽELJ DELAK, Zvezda: Ethnology, Cultural heritage and Protected Areas, *Etnography of Protected Areas*. V: Peter Simončič (ur.), *Endangered Habitats – Endangered Cultures*. Ljubljana: FF OEIKA, 2006 (Županičeva knjižnica; 16), 19–30.
- KOŽELJ DELAK, Zvezda: Sodobne usmeritve etnologije v varstveni dejavnosti. V: Alenka Černelič Krošelj, Željka Jelavič, Tanja Roženberger Šega in Helena Rožman (ur.), *Mesto in trg na meji, 9. vzporednice med slovensko in hrvaško etnologijo*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2006 (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva; 38), 335–346.
- KOŽELJ DELAK, Zvezda: Teorija svetovnega sistema Immanuela Wallersteina in varstvo kulturne dediščine. *Varstvo spomenikov* 41, 2007, 129–139.
- KOŽELJ DELAK, Zvezda: Etnologija, varstvo dediščine in regionalni razvoj: možnosti in priložnosti etnologije v regionalnem razvoju. V: Karla Oder in Anja Serec Hodžar (ur.) *Etnologija in regije: Koroska*. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 2007 (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva; 40), 187–207.
- KOŽELJ, Zvezdana: *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine*. Ljubljana, 2007 [Magistrska naloga na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF; tipkopis].
- KREMENŠEK, Slavko: Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli. V: Angelos Baš, Tone Cevc, Slavko Kremenšek idr. (ur.), *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1978, 9–65.
- MINISTRSTVO ZA KULTURO, *Zakon o varstvu kulturne dediščine* (predlog 19. 7. 2007). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 2007.
- NOVAK, Vilko: O bistvu etnografije in njeni metodi. *Slovenski etnograf* 9, 1956, 7–16.
- PIRKOVIČ, Jelka: Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji. *Vestnik* 11, Ljubljana, 1993.
- SALZMAN, Philip Carl: *Understanding Culture: An Introduction to Anthropological Theory*. Long Grove: Waveland Press, 2001.
- SEDEJ, Ivan: Resnica in mit v teoriji spomeniškega varstva. *Varstvo spomenikov* 15, 1970, 7–14.
- SEDEJ, Ivan: Varstvo spomenikov v luči varovanja stavbne dediščine. *Varstvo spomenikov* 20, 1976, 325–336.
- SEDEJ, Ivan: Prispevek h konservatorski metodologiji in teoriji. *Vestnik* 4, 1977, 66–107.
- SEDEJ, Ivan: Etnološke raziskave in delež etnologije v raziskovanju pogojev za ohranjanje starih mestnih in vaških jeder. *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 18/3, 1978, 58–60.
- SEDEJ, Ivan: Družbeni pomen stavbne dediščine in odnos med kulturnim in naravnim okoljem (Teze za razpravo), *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 18/4, 1978, 65–67.
- SEDEJ, Ivan: Vloga in položaj etnologa v varstvu kulturnih spomenikov, *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 20/1, 1980, 3–4.
- SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid: *Etnologija na Slovenskem: Med čermi narodopisja in antropologije*. Ljubljana: Založba ZRC, 2000.
- VEČ AVTORJEV: V: Janez Bogataj in Slavko Kremenšek (ur.), Poglavlja iz metodike etnološkega raziskovanja I. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1980, *Knjižnica Glasnika slovenskega etnološkega društva* 4.
- VEČ AVTORJEV: Etnologija – arhitektura. *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 20/1,3, 1980.
- VEČ AVTORJEV: *Slovenski muzej na prostem, Odnos slovenske etnologije do arhitekturne dediščine in sodobnega stanovanjskega načrtovanja*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 1981.
- VEČ AVTORJEV: Aktualni vidiki prenove naselbin na Slovenskem. *Sinteza* 58–60, 1982.
- VEČ AVTORJEV: Etnologija in nova varstvena zakonodaja. *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 37/1,2, 1997.

VEČ AVTORJEV: *Navodila za izvedbo programa uvajanja CRPOV in izdelavo razvojnega projekta CRPOV*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 1999.

VEČ AVTORJEV: Ali je v konservatorstvu še vedno prostor za etnologijo? *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 41/3,4, 2001.

WALLERSTEIN, Immanuel: *Utopistike ali izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja. Dediščine sociologije, Obljuba družbenih ved*. Ljubljana: Založba /*cf., 1999.

Zakon o prostorskem načrtovanju. Ur. l. RS, št. 33, 2007, 4585–4602.

Zakon o varstvu kulturne dediščine. Ur. l. RS, št. 16, 2008, 1121–1145.

A Work Model for Ethnologists Conservators

M. A. thesis titled *Etnologija in varstvo naravne in kulturne dediščine* (Ethnology and Protection of Natural and Cultural Heritage) is the result of author's more than twenty-five-years of research work in conservation; throughout this time, she has been monitoring and interpreting domestic and foreign legislation, expert literature, and concrete conservation practices. The primary aim of the thesis was to develop a *work model for ethnologists conservators* that would help them find a more suitable niche not only within the conservation discipline but also in other areas of developmental and spatial planning.

The central part of the dissertation, which follows the introductory chapter with a detailed definition of the principal theses, consists of four sections with the following titles: Ethnological Discipline after the Second World War; Development of the Concept of Conservation abroad and in Slovenia; The Role of Ethnologist Conservator in Conservation; and Ethnologist Conservator and Complex Interdisciplinary Tasks.

The Conclusion elaborates in six points on the *work model for ethnologists conservators*. They represent a constant, cyclical, and mutual *process* that includes key technical, both basic as well as applicative, tasks; most of them have already been implemented. They are as follows:

1. Implementation of *complex research* of cultural and natural environment;
2. Formulation of *uniform evaluation of all cultural phenomena* on the basis of the research findings;
3. *Application of results* in all further expert procedures;
4. Participation in integral conservation;
5. *Continuous participation of the public* in all expert procedures;
6. Popularization of the field of conservation and heritage and instruction for experts and for lay public.

